„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом, петком недељом, на целом табаку, а и уторником на по табака.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 14 ф.
на по године . . . . . 7 „
на четврт године . . . . . 3 „ 50 н
на један месец . . . . . 1 „ 20 „
За Србију:
(у сребру.)
на годину 35 дин. на пола године 17½ дин.
на четврт године 9 динара.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 повч. од сваке врсте оваких ситних слова, а за жиг се плаћа по 30 повч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад, у дунавској улици.
РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви листа у месту могу се добити по 10 повчића у књижари браће М. Поповића.

БРОЈ 8. У НОВОМЕ САДУ, У НЕДЕЉУ 16. (28.) ЈАНУАРА 1877. ГОДИНА XII.

ИСТОЧНО ПИТАЊЕ
III.

(М.) Русија, велика и православна Русија — какве су наде скопчавали, и још скопчавају Срби са овим именом, и са овом мисли, и опет колико је мало, да не рекнем баш нимало до сад од ови нада, поред свега тога, што је згоде и прилике било, испуњено.

Да је Русија само у полак оне крви пролила, и оног новца потрошила, што је пролила и потрошила за немачке кнежиће, да је у пола се борила за начело народности и народне слободе, колико се борила за начело легитимитета владалачког, за стари ред ствари, за абсолутизам и аристократичну реакцију, — не би за цело Бугарска, Босна, Херцеговина и остале хришћанске земље у Турској у тежким оковима робства пиштале и пропадале.

Да је Катарина велика више ишла на оборење Турске у Европи, и на ослобођење хришћански народа у европској Турској, него што је ишла на подјармлење и поделење Пољске, која се у оно доба и сама из своје необузданости и анархије уставом од 3. маја 1791. подизала, до сад би источно питање решено било, Русија би имала сад доста јаки сајузника у државама Бугарске и Србије, вољом, народном свести, и помоћу Мало-Руса одбила би могућа претерана потраживања Пољака наспрам Малоруски земља, и бар све северне и источне гране славенске: Пољска, Русија, Бугарска и Србија на ногама би стојале, цветале, јачале, и изглед би Славенства био други.

Да се на народе пазило, да је срца за сродне, а угњетене народе било, тим би се путем и пошло, — али је владало властољубље, глад за земљама, и имајући у виду више на земље него на народе у европској Турској, мислило се, да се најпре на западу Европе осваја, а исток и онако фалити неће.

Сами Руси туже се, да поред свега тога, што је Петар велики заиста велики цар, и основатељ, или бар обновитељ Русије био, да је ипак тако много страног елемента и у људима и у мислима и у обичајима у Русију унео, да је то развитак руско народног духа много пречило, — а како да се ми не тужимо на то, што је тај страни дух у Русији овладао не само унутрашњом, него и спољашњом политиком Русије, и као што је унутра развитак народног руског живота из себе самог пречило, тако је и ослобођењу једноверни и једноплемени народа у Турској на путу био.

Поевропљење руске културе и политике пре времена имало је за последицу да она није била народна, једноплеменска, славенска.

Овладаше Бирони, Минихи, Неселроде, Барклаји, Адлерберги, Ридигери, Остенсакени, Лидерси, Бергови, Будберзи, и т. д. и заразише истим духом и недугом и саме руске великаше, који или по склоности аристократичној, или по нужди, што је од они први све достојанство, слава и богатство у држави зависило — а да су таки људи срца и за свој народ, а некмоли за Славенство имали, о том смо већ другом приликом сумњу нашу изрекли.

Тај је карактер имала руска политика и спрам источног питања.

Год. 1848. кад је Русија могла без зазора од узколебаног, и међу собом несложног запада хришћанске народе у Турској подићи, и Турке из Европе истерати — цар Никола волео је, са запетом пушком на стражи за самодржавно начело у Европи стојати, и ловити прилику, да се место хришћанским народима на истоку, иноплеменицима помогне.

Од свршетка кримског рата, почесмо мислити на обртај руске политике на истоку; мислимо, да је катастрофа у животу цара Николе, коме је срце препукло, да је катастрофа у самом уставу доондашњи руски алијансија довела Русију на то, да више на ослобођење хришћански народа у Турској, него на освојење у Турској мисли, почем је освојење само са алијансијама можно, које су се у одсудном часу не само противне народима хришћанским на истоку, него и противуруске показале; појавише се славенофилски гласови у Москви, који руску политику у колосек славено-филске политике тераше.

Држимо, да ће здрава и природна политика и то скорим временом у Русији и на спрам Пољске, и што нас овде интересује, наспрам источног питања победу одржати — јер ће иначе и Русија поред све величине своје у опасности бити.

У борби данашњи велики двеју партија у Европи — монархично-аристократични држава с једне, и демократични народа с друге стране — између реакције и револуције европске стоји Русија као држава, којој је и једна и друга страна једнако ненавидна. Општи им је корен ненависти и мржње, што су спрам светлости XIX. века, која је и Славене обасјала, и свест им народну пробудила, увидиле један велики народ на прагу историје светске, — народ славенски у разним, али и посебице доста великим гранама; завладала је дакле сумња и стра, да овај нов елеменат у Европи, који је до скора подчињену, а осим Русије баш никакву улогу у Европи играо, неће у досадашњим облицима државним опстати моћи, или хтети; а и кад би облици и остали, да би морали у половини Европе по броју људства, са развитком душевни и материјални сила, и по морално-просветним стихијама славенски вид добити. Немцима, који су позив осећали, да културу до црног мора пренесу, и другим народима, који су као негда Авари, масом славенства што важили, и значили, наравно то не може мило бити; до сад исторично заузето поље тежко је другом уступити. У том су и владе и народи, који се то изближе тиче, сложни.

Русија се сматра, или је бар сматрају за стожер Славенства — отуда ненавист општа, особито, како се и међу Пољацима почели појављивати гласови, који у Славенству спасења траже, и како је од стране и војујући Пољака претња изречена, да ће, ако их Европа напусти, најпосле принуђени бити, с Русијом сложити се и путем Славенства спасења тражити.

Отуда општа ненавист остале Европе спрам Русије.

Монархично-аристократична партија боји се посебно, да ће Русија, ма да их привремено заклања, средством Славена постати универзална монархија, која ће друге прогутати, или их надкрилити.

Демократична (народна) партија боји се, да ће јој успеси све донде сујетни бити, док монархично-аристократичне партије у Европи буду у Русији наслона имале.

Зар се неда мислити, да ће све ове партије једанпут се инстинктивно — по нагону самоодржања — сложити, па на Русију као обштег противника, кога једна или друга партија посебице, особито док су у међусобној борби, надвладати немогу, навалити.

Није ли Наполеон I. инстинктивно све владатеље и народе на Русију дигао? Није ли у поле та мисао прозирала и кроз првашњи план Наполеона III.? Невиди ли се, да народи европски уз своје владе, и ако су с њима у политичној борби, одма и то скоро само у тој једној тачки приону, кад је о рату противу Русије говор?

А што Наполеон I. није успео, из тога ни најмање неследује, да други ко — био Наполеон, или други ко, успети неће; Русија се развија и корача — али и Европа још у већој мери; од времена Наполеона I. изменуо се вид народа европски — брзе светске комуникације преко мора и земље од оно су доба тек постале, и у западно јужној Европи за чудо се умножиле; вештине, науке, пољоделство, индустрија, трговина, богатство, и саме војничке вештине — све је то у Европи развијеније; Руси су храбри, стални, пуни пожртвовања, и кадри да се за идеју отачества и вере до презирања смрти одушевље — али и Французи имаду храбрости, одушевлења — а и остали се народи могу једном идеом бар за толико одушевљети, колико је време до пресуде борбе.

Ко би и данас још мислио, да би Русија, и то поред Пољске, могла сајуженој осталој Европи, која би снаге имала, и саме Славене остале противу Русије повести, победоносно супротстати, тај суди по жељи, вољи, срцу, страсти, али по разлогу за цело не.

Можда се Европа неће тако скоро сложити и подићи — али баш, док се то не догоди, треба да Русија настане, да постану на истоку Европе државе хришћанске, које ће две велике последице имати, једно, да би руски народ у ојачаним народима славенским на истоку Европе природног и поузданог сајузника целом дугом линијом од севера до југа Европе против непријатеља славенства имао, а друго што онда бар већи и западни народи европски опростивши се страха од руског завојевања у Турској, и страха од универзалне монархије, неби интереса имали, мисли и силе своје на сломљење Русије трошити, него би гледали, да код своје куће слободни развитак негују, и у напредовању слободног развитка и славенски народа сматра ће гаранцију за стално трајање свог властитог обстанка, и развитка.

Ослобођење хришћански народа у европској Турској, и опстанак хришћански држава на развалинама Турске не само да је једино могући начин решења источног питања, него и Русији набавља сајузника у каквој обрани, а по чем ти сајузници не би Русији подчињени били, да би их владатељ руски за властољубије и за освајање употребити могао, нити би интереса имали, да се за то употребити дају, то би и Европа имала гаранције, да се ни равнотежа европска кварила, ни интереси светске трговине у опасност доводили не би, са страхом од тога, престајала би мржња Европе, а Русија би мирно у унутрашњем развитку свом напредовати могла, а напредујућа Русија не би ни Пољској самостални развитак ускратила, ни узкратити повода имала, почем су до сад Руси господарство у Пољској поглавито с тим изговарали, да би самостална Пољска авангарда Европе против Русије била.

То је тачка, на коју смо питање свести и показати хтели, да је у правом и здравом интересу и саме Русије, и народа руског, да се источно питање, и то што пре, ослобођењем хришћамски народа у Турској реши.

Да влада руска, која је делове Пољака иноплеменим државама поделила, до последњи ратова с Турском није искрено на ослобођење хришћански народа ишла, него више на распространење, односно на згодно географично-политично ароондирање (окружење) Русије на југо-истоку Европе ишла, видили смо из од пре наведени дипломатично-исторични података.

Још 1844. год. предао је цар Никола бивши у Лондону, меморандум један енглеском кабинету, где је о скором вероватном случају, да ће се Турска распасти говора било, и није се о ослобођењу хришћански народа, него о том говорило, како би ваљало, да се Русија и Енглеска, као две највеће, и највећма у источном питању интересиране силе у напред сложе у том, шта ће са развалинама Турске бити, да се, ако ствар изненада дође, о том не породи рат европски, који избећи свима у интересу лежи. Кад је цар Никола у почетку год. 1853. у поверљивом разговору свом са енглеским послаником у Лондону говор о источном питању наставио и Турску болесним човеком, који је на измаку назвао, говорио је и о том, да се он у том већ са суседном једном силом споразумева, и пошто је познато, да ова у случају падања Турске, за неким оближњим областима тежи — то још и 1853. год. план није имао на опстанак хришћански држава, него на поделење Турске.

Ипак цар Никола није с позитивним планом изашао, но више се о том изражавао, шта не би допустио да буде; и то је и онда чинио, кад је Сеимур нагињао, да с планом изиђе.

„За обдржавање Турске, вели, нећу ни пушке избацити. — —

„Ја нећу трпити, да Руси Цариград постојано притежавају, могло би се догодити, да би ја морао Цариград посести, али само као депозитар (сахранитељ на време.“) — „Цариград не сме ни у руке Енглеза, или Француза, или ма ког великог народа доћи. Напротив тога нећу никада допустити, да се покуша узпостављење византијске државе, или тако распространење Грчке, које би ју јаком државом учинило; још ћу мање допустити, да се Турска разпача у мале републике, за уточишта Кошута и Мацинија; пре него што би то допустио, пре ћу рат почети, и водити га до последњег солдата и последње пушке.“ Само је једанпут као узгредно позитивну мисао бацио: „Задовољавајуће решење територијални — областни питања, није тако тежко, као што се обично мисли. Подунавске су кнежевине у делу независна држава под мојим покровитељством то би тако остати могло. Србија би могла исту форму правитељства добити. Исто тако и Бугарска, и нема основа, за што и та област не би независна бити могла. Што се Египта тиче, то ја подпуно поњам важност те области за Енглеску. Ја дакле само могу казати, да ако ви (Енглези) при деоби османске државе, које би с падењем њеним настало, Египат поседнете, да ја нећу ништа противу тога имати; исто тако и Кандију, јер вам је од потребе, и не увиђам, што не би ваша бити могла.“

Из овог дакле већ провирује, да и ондашња Русија не би Турску бранила, а сад би усљед паризког уговора позвана била, да при устанку хришћански народа и другима не допусти да се у борбу мешају, што се једино и жели. Закључићемо са положењем хришћански народа, које при решењу источног питања међусобно имају.

ПОЛИТИЧНИ ПРЕГЛЕД.

Салисбери одпутовао је 11. (23). Јануара из Цариграда. Игњатијев пак требао је 12. (24.) јан: одпутовати, али буре на црном мору задржале га. Посланици велесила посетише Митад-пашу и Сафета, да им своје агенте представе. Осим тога јавља се из Цариграда, да Порта неће своје заступнике са јевропских дворова одазвати; да, и Садик-паша остаје у Паризу. Порта је наумила, да изда све записнике конференције као „плаветну књигу“. У турским круговима не сматрају више примирје као обвезно, јер је продужење примирја с обзиром на конференцију продужено. Усљед тога намерава велики везир одма чим заступници и посланици велесила одпутују на кнеза Милана ноту одправити, у којој се кнез позива, да се врати у своје пређашње вазалско стање према султану, да се покори и да мир склопи. У овом случају може се *особитој* наклоности падише надати. И на кнеза Николу намерава велики везир ноту послати да га позове да склопи мир са Портом, он би добио у овом случају никшићку нахију. Само се некаже, да ли се и кнез Никола има вратити у *вазалско* стање!

Гледстон рече неки дан једној депутацији: „Салисбери не заслужује ради неуспеха конференције ни најмањи укор; јасно је, да велесиле нису смеле Порти предлоге чинити, ако нису вољне биле, да свом силом око тога настоје да се исти и изведу. Сад настаје најважније питање: да ли сме Порта и надаље, пошто је своја обећања подло заборавила и не изпуњена оставила, уживати паришким уговором осигурана јој бенефиција. На самој Енглеској лежи у тој ствари грдна одговорност; влада мора земљи разјаснити последице овог не успеха.

На другој страни опет чини се, као да је Русија пре него икад вољна ступити у рат. Говори се, да је министар нутарњих послова управио циркулар на сва „земства“ путем губерналне

управе, у којем се сви дотични окрузи позивају, да *одма све припреме за мобилизацију „народног ополчења“ предузму.*

Губернална земства могу одма постављати часнике, који су за то способни, и то за команданте дружина и компанија. Осим тога спада им у задаћу: да оружје за ратнике у преправности имају; 2. да набаве потребне ствари за одело; 3. да преправе ране најмање на 14 дана т. ј. док министарство не прими ополчење на свој рачун; 4. да нареде велику комору, која би се могла свакој дружини додати. Министар уједно опредељује сваком земству дотични кредит; влада ће издавати зајам на 3—6 година и може се одма предујам на опредељену своту код дотичне губерналне благајне подићи. На концу се вели:

„Земства морају све нужне мере предузети, да чим се изда по закону прописани манифест цара и чим се огласи дотични указ сената, да се одма ополчења на пут крену. Број „ратника,“ који свака губернија има да стави, није свуда једнак; најмање 6000, а највеће 15.000 момака. Московска губернија има да стави овај највећи број. Права Русија, изкључиво Кавказ, средњо-азијске поседе и балтичке провинције, које засебан војни устав имају, броји свега на шестдесет губернија. Ополчење би дакле бројем грдну силу представљало. Како је хитна ова министарска наредба, доказује и та околност, да је московско земство већ послало комисију „дванајсторице,“ да се што пре овај посао предузме и доконча. —

Док се на овај начин врло важне ствари преправљају, које могу данас сутра целу Јевропу узбуркати, склопљен је ово дана у Пешти сретно провизоријум у банковном питању. —

Међутим је „славна“ цеглидска децутација сретно приспела до Лудвика Кошута. Кошут је дочекао депутацију на кућњем прагу; за време поздрава и одговора Кошутовог стојала је депутација под ведрим небом. Први говорник бијаше вођа депутације, свештеник Добош, који је грцајући и сузним очима изразио жеље и осећаје депутације, да се Кошут поврати у своју домовину, својој кући.

На то је говорио посланик саборски Шимоњи, који је у главном исту жељу поновио, а надаље објаснио хрђаву и натражњачку политику досадашњих влада у Угарској.

Одговор Кошутов на ово, гласио је од прилике овако: „Под данашњим околностима мени је тако рећи не могуће вратити се у мој завичај. Ако тако време наступи, кад ћу у стању бити, да помогнем нашој домовини из садањег стања, онда ћу оставити моје самовање, *онда ћу угарском краљу заклетву верности положити и савесно одржати.*

„Али док они интереси постоје, који су држави противни, које је само сила тако могла означити, морају *сви остали* интереси пред овом силом одпасти. И зато нисам у стању, да моју снагу употребим. Ја сам, као што сами знате, репрезентант државне самосталности угарског народа. Чувар свете идеје и да ју оставим потомцима.

Не ћу да се хвалим овим непоколебивим осећајем, јер ми налаже патријотичка дужност, да моје место испуним. Пак кад ми не би саме околности давале повода, да оставим моје место чувара и стражара, а ја ипак то да учиним: онда заслужујем, *да ме сваки Мађар прокуне!*“

Овај говор учини велик утисак на чланове депутације. Кошут је говорио сигурним гласом, ал се ипак чинило, да је силно узбуђен. После говора овог бијаху му сви чланови појединце представљени, на што их одведе у своју красну башту, а после им показа и своју лепу кућу.

На то се опрости депутација и врати се у Турин где ће пренећити. И сутра ће опет Кошута посетити. Особита узбуђеност влада међу члановима депутације, од кад су угледали овог великог патријоту очи на очи. —

ДОПИСИ.

У Сарајеву 7. јануара. Па све и да се није разишла конференција, Мидат-паша најбоље је са својим „отоманским уставом показао, у колико је он најразборитији Турчин, као што рече: Je serai le plus raison nable de tous.

Мидатова памет смислила је све народе, којих је немила и жестока коб смотала и стровалила под грозно-разбојнички јарам турски стегнут безнабожним синџиром, од сад у Отмане претворити. А то толико значи колико све људе целатима прозвати.

Али нека се вражија наврши. Искуство је потврдило, да би још у Америци свет чемерно животарио, да инглески језик и инглеска трговина не би светом господарили, да се Британија — Бејели Албион — поред свег што ју море од копна раставља, не би била у стању одбранити се од грдних војна Филипа II., Лудвика XIV. и Наполеона великог, да би књижевност и слобода штампе била ако не у повоју а оно у веригама пасивно-покорне и млитаве доктрине, да Ариг VIII. као љута звер онако похотљив и огаван не бијаше, мењајући жене попут султана, да их кашње крволоку целату на јаван саблазан и јавну тугу предаје, а уз то својим чанколизима и непоштено покваренним придворницима не пушташе да раде, што им је драго.

Па још к томе ако је истина као што јест, да је револуција пред нашим очима и под нашим носем и мисли и осећаје и обичаје и лице Јевропе, и да је уждила и разпламтила људске страсти а разавила и окрепила снагу тела и душе, онда који порећи сме, да српска или боље рећи руско-српска и источни хришћана револуција, може без спасоносних посљедица остати, па нека је часком Марс Минерву у кут очекивања пригнао и притворио.

Међу тијем добро плаћени „ћатиби“ а још боље и усрдније и наши красни пријатељи морали су Мидату пришапнути, да сад и у ово време свој „отомански устав изда.“

Ми сви знамо да је Наполеон све дотлен био славе добитан и мио, и да су јевропски монарси пред њим као робови клањали, док је народима знао лагати, да ће их нечувеном слободом усрећити. Овога је кашње оруђе оборило и приморало, да као сињи роб далеко од Француске и славе, на отоку св. Јелене у очајању живот сконча.

Нити нам треба именовати ону државу, која је све, или скоро све добила и себи подчинила с обећањем и слатким речима, које су за увек остале pio desiderio.

Него су времена сад са свим друга. А нама је драго, што се преварили нисмо, кад смо на овом месту још при почетку цариградске конференције казали, да она нити је кадра што свршити нити се управ за то искупља. И доиста, конференција се искупила највише за то, да буде ступица Русији, као што берлински меморандум бијаше ступица за кога другога.

Конференција је ипак учинила добро сваком, који својом главом мисли, она је показала шта је Турска, шта ли Јевропа. Управ се постигло оно, што се највише избегавало и крило. Виђе се слабост дипломације и открисе ћуд Турске. Или како је некад велика Дантонова душа за Талију казала;

„Vede se' somigliante a quella inferma,
„Che non puo' trovar posa in su le piume;
„E per dar volta, suo dolore scherma.

(Осјећа се, као она бона, која нити на перју мира себи наћи може. Па само болест да укрије, претвара се —)

Па кад Турска нехте ни на оно пристати, што би *једва при умору Србин примити могао,* од куд нашим непријатељима та ђаволска логика, е мисле, да ће сад нас Русија оставити? Или би која држава, а не Русија, с нама могла одрећи се себе и своје части и будућности; занекати своје порријекло, обичаје, најсветија и најдража осјећаја сваком народу, који има способности, одважности и узвишене страсти, и који је показао и збором и твором, да је рођен и позван на славна и велика и човјечанству корисна дјела и подузећа?

Не, Русија мора напријед. То је једини и цигли пут њезине славе и користи. Сва велика и православна Русија мора подвикнути с пјесником:

„Di colpa si bella pentirmi non so. — (Рад тако дивне погрјешке не знам се кајати.) И доиста, кад Русија неби сад Турској рат објавила, онда би слободно могао, онај славни и обљубљени „цар ослободитељ“ казати, за све оне свете, невине и племените хришћанске жртве, које је азијска неман на онако безнабожан и разбојнички начин измрцварила, осакатила и обесчастила, што је некад рекао Пито из Ређе, кадно тиран Сиракуски Дионисије, између осталих жртви и његова сина заповједи посјећи: „Мој син један дан срећнији од мене!“

Али је грјешно и посумњати, да Русија и њезин цар могу оно учинити, што би већи ужас, огавнија саблазан и пакленије оскрнављење било, него ли све безнабоштво и разбојство Турака.

И ми се надамо, да ће дјела потврдити можда и прије него ово писмо из штампе изађе, оно што овдје рекосмо и што сви као озебао сунце очекујемо, па све и да буде истина, да је заступник француски, кнез Шодорди, на сав глас једном колеги казао: Данашња Француска, она је иста, која бијаше и 1854. јер Русија заникад доживити не може свој Седан.

Ма колико да може бити дуготрпљива једна велика царевина, каква је Русија, опет мора освануги дан, кад јој је реда повикнути: Доста је већ. Quosque tandem.

(—р—). Вршац. — (*Наше школе и учитељство.*) Одавна сам требао ово неколико редака на јавност да изнесем, али то несам само за то учинио, што сам држао, да ће бар претпостављени органи школски, са законом у руци прионути око тога, да испитају узроке, који су наше школе довели до пропасти, а овдешње учитељство до очајања.

Али до јако од тога не би ништа.

Имајући дакле пред очима очевидну и блиску пропаст наших школа и жалосну будућност овдешњег српског учитељства, имајући пред очима нехатост и небригу наших школских власти, мртвило и нерад наше црквено-школске општине, решиx се, да читаву ствар јавности предам. Ја ћу бити толико слободан, да по могућству што краће и јасније опишем стање у коме се данас наше школе и наше учитељство налазе. Ја ћу се брижљиво чувати сваке пристраности, држаћу се верно истине и износићу само она факта, која су на истини темељена и која се на саму ствар односе.

Прво да видимо стање наших школа.

И пре несу наше школе бог зна како добро стајале, али у последње доба налезе се у тако рђавом стању, да му је тешко равнога наћи. Већина школских здања не одговарају ни у ком погледу прописима школскога закона. Са свог неугодног положаја, са своје неспретности, са својих рђавих одаја и опрема од великог су уштрба по дечије и учитељево здравље. Настава школска не може такође као што ваља да напредује, јер наше школе немају тако рећи баш никаквих учебних средстава. Од две три године амо, деца најнеуредније школу похађају. Од 1400—1500 обвезних ученика и ученица, највише ако половица похађа и то опет доста неуредно. За ове две три године неје нико од школских органа наше школе посетио, нити се ико било ма за какву потребу школску побринуо. На закључке учитељског збора, на дописе, жалбе и захтеве појединих учитеља, нико неје пажње обраћао нити обраћа. Школе су наше фактично запуштене. Политичка власт не уважава наше школе баш ни најмање. Свота коју овдешњи мађистрат по закону, правди и правици и нашим школама пружати мора, данас је милостиња, за коју српски представници морају да молјакају. Не дао бог, али покрај мртвила наших српских представника, покрај нехатости школских власти, покрај небриге наше општине, можемо лако доживети, да нам туђин једним ударцем пољуља читав темељ, који наше школе у овој форми подржава.

А сад да видимо стање овдашњег српског учитељства.

Нема ваљада ни једног учитеља у читавом српском свету, који са својом тешко и праведно заслуженом наплатом тако главоболише, као овдашњи учитељи и учитељице. Данас је већ две године дана, од како наши српски учитељи и учетељице непримају своју плату из варошке благајнице, него беху принуђени, да своје признанице уз чивуцки рабат продају вршачким арендашима. Данас српски учитељи и учитељице потражују од овдашњег мађистрата до 5000 фор. а. в. као рештанцију од своје учитељске плате. Учитељске жалбе јатомице лете од власти до власти, али помоћи ни од куда. Српско је учитељство небројено пута и лично упитало овдашњег градоначеоника за своју плату, а градоначелник увдк нађе разна изговора, док напослетку не рече иронично: „Ја вам не могу из рукава мог новац истрести“. А другом приликом рече: „Ја одговарам само за комуналне учитеље, а за српске учитеље и њихову плату немам никакве одговорности“. „Ја би вас покрај најбоље воље исплатио, али у каси нема новаца“. — Тако вели вршачки, многозаслужни и од бивших омладунаца (?) изабрани градоначеоник, а српски представници, бивши носиоци омладинских начела (? ?), који се познатим паритетом на сва уста хвалишу само ћуте и слежу раменима. А то чине за то, јер они понајбоље знају, за што је политичка општина и њезина каса до овога стања дотерала. Многи опет од њих овако одговарају на учитељске жалбе: „Кад не можете да издржите, а ви подајте оставку“.

Од Митровице 10. јан. Јуче је одпраћен из Митровице у Земун бележник Мартиначки, Трива Уметић, на кога пада сумња, да је 2.800 фор. које општинских које црквених новаца и то од ових последњих око 1100 фор. парохијала из Вертхајмове касе, на којој је котарски повереник и ексекутор, г. Манох, пензион. надпоручик, по одласку своме у друштву поменитог бележника из общинске мартиначке писарне око $^1/_2$5 сати у вече кључеве ил заборавио ил оставио, — похарао. Ова похара пада на бележника по томе, што се по обављеној изтрази, коју је сам окружни управитељ г. Чудић са которским судцем г. Богданов водио, пронашло, да је бележник Трива на један четврт часа по удаљењу свом из писарне у ову опет натраг послом неким долазио, гди је у исти мах и четовођа или надпандур општински, какови су на велики зор општинама у овом окружју с добром платом, бољом од општинског сеоског начелника, па још и општинским мундиром општинама наметнути, у присутности био. Еле због сумње из оваког момента буде по благослову господе истражиоца кукавни бележник у руке самог кључозабравитеља г. ексекутора Маноха предан, који га је са жандарским асистентима пет дана у истој општинској мартиначкој кући под ужасном тортуром др-

---

ЛИСТАК.

ГРУДА ЗЕМЉЕ.

Муктар-пашу султан кара
У Стамболу на дивану:
„Зашт' Муктару, рђо стара,
Не би јунак на мегдану?
Ја ти дадох сто тисућа
Одабране војске моје,
Да попалиш оно кућа
На Цетињу што-но стоје.
Да умириш кнез-Николу,
Што ми неда нигде стати;
Што ми неда у Стамболу
Ни по часа мирно спати.
Он је глава оног јата,
Он предводи Црногорце;
Он је извор овог рата,
Он покрете Херцеговце.
Њему треба одпор дати,
Он је страшан царству овом;
А лако је војевати
Са ћесаром и Московом.
Знаш ли, пашо, кад си хтео
Поћи на ту горску страну,
Како си се мени клео
На ћитапу Алкорану:
Заложио с' твоју главу,
— Ту су биле паше многе —
Да ћеш земљу црногорску
Ти под моје метут ноге,
А ти оде па вачама;
Та то треба да ти с' плати!
Војска паде у биткама,
А ти један здрав се врати.
Па сада је, пашо, право
Да осветиш главе њине;
Зато ево целат стоји
Да и теби главу скине!..“
До земље се Муктар-паша
Клања цару по три пута,
Па се онда тихо маша
Свиленога царског скута:
„Аман, царе, све је тако,
Па шта ћу ти и ја крити!
Црна Гора наш је пак'о,
Већ неможе црњи бити.
Удар'о сам са свих страна,
Војска твоја борила се;
Војска твоја одабрана
Међ кршеве сломила се.
Оно, царе, није земља
Као што су земље друге;
Већ градови од камења,
Нигде стазе, нигде струге.
Она земља све што роди,
То је само јунак прави;
Живи слави и слободи
Свуд победи где се јави.
Оно нису, царе, људи
Као што је свет остали;
Већ змајеви то су љути
Од којих се небо пали.
Кнез Никола, царе, није
К'о краљеви други што су;
Као ор'о он се виђе
Кад се за њим војска осу.
Да си одкуд, царе, био
На крвавом Вучјем долу,
Ти се не би уставио
Ни у самом твом Стамболу.
Ударише изненада
Црногорци к'о варнице;
Учинише много јада,
Отворише свуд кланице.
Исекоше војску нашу
И топове освојише;
Погубише Селим-пашу
А Османа заробише.
Ту би, царе, пао и ја
Да не беше једног чуда:
Сачува ме амајлија,
— Црногорске земље груда. —
То са собом ко год носи,
Њега зрно свуд облеће,
Тај од пушке црногорске
Погинути нигда неће.
Аман, царе, немоj сада
Овде сећи главу моју:
Заклетва је моја права,
Ја испуних жељу твоју.
Ето, царе и сада су
На дивану паше многе;
Ево земље црногорске
Ја пред твоје мећем ноге.“
Па извади из недара
Једну груду црне земље,
Пред ноге је цару баци
Да је види он од жеље.
Цар се трже и повика:
„Не дајте ме, сад ме спасте!
Невидите л' како груда
Страховито брзо расте.
Уклон'те је изпред мене,
Грозница ме од ње хвата.
Гле! — сви ћемо погорети,
Ето из ње сева ватра.
Та ето се ваља к мени!
Свега ће ме раздробити.
Није груда него сабља —
Та све ће нас поморити.
Аман, аман Обилићу! —
Та ево ти круна ова;
Јесам Мурат, али нисам
Онај Мурат са Косова.
Земља турска — само гробље —
Свуд новина крв се пуши.
Не дајте ме! — беж'те Турци! —
Царевина сва се руши.“
На ту вику са свих страна
Дотрчаше слуге хитре,
И бацише ону груду
У таласе морске бистре.
Ал се диже бура страшна,
Заљуља се сиње море;
Замути га груда земље —
Груда земље Црне-Горе!
А сутра-дан по Стамболу
Телал виче к'о никада:
„Султан Мурат полудио,
Султан Хамид цар је сада!..“

Љ. П. Ненадовић.

жао, јер по лекарском казивању више од сто позледа било је на телу овог мученика, иначе једрог и здравог младог човека видити. —

Ради бољег објашњења додаћу, да су због нереда *сви* општинари Мартиначки заједно с начелником још ваљда пре шест месеци сметнути, на којих је место котарски поверених и ексекутор Манох постављен, који је са бившим и донде бележником општинским Тривом Уметићем све до сада с припасаним, свакодневно, револвером у опћинској писарни седећи фунгирао. Па нека ко каже, да не ужива дрешећа се граница рајске благодети пружајућег јој се устава.

Из петроварадинског окружија: У хрв. и слав. војној крајини, која се на 6 окружија дели, плаћа је за учитеља основних школа законом од 8. јуна 1871. год. у два разреда подељена овако: Онај учитељ који није учитељски испит на јавном заводу положио, нити је исти редовно похађао, сматра се као привремени учитељ са год. плаћом од 180 фор. 20 м. дрва, станом у нарави или 100 ф. у име станарине и вртом, ако постоји. Сталног учитеља плаћа је: 300 ф. 20 м. дрва, станом или 100 ф. за њега и вртом. Стални учитељ ужива петогодишњи доплатак од онога дана кад је „декрет" за сталнога учитеља добио и кад је заклетву положио. Дакле овде је у војној крајини учитељска плаћа најмања: 180 фор. а највећа 300 фор. Напротив у провинцијалу учитељска је плаћа најмања 350 ф. а највећа 600 ф. за учитеље основних школа. Нека дакле поштована публика из поменутих разлога увиди, каква је разлика између граничарских и провинцијалних учитеља плаћа. Из горе наведених разлога морају учитељи напустити своја звања у војној крајини, па у провинцијалу ради материјалног стања и обскрбе деце своје — прећи.

Овде се разуму само они учитељи да могу у провинцијал прећи, који су оспособљени на јавном учитељском заводу, да могу учитељско звање у народним школама обављати.

Непрестано се говорило и говори: повиси ће се учит. плаћа и у војној крајини и изравнати са плаћом провинцијалних учитеља, но то нешто тешко иде. Неки су учитељи имали своје супруге намештене за учитељице ручног женског рада, пак су им исте знатно са 200 фор. годишње потпомагале; но, како сам из поузданог извора извештен, да ће исте скорим са својим радовима престати морати, онда ништа друго учитељу не преостаје, него се мора сирома и са 300 ф. год. задовољити.

Наш вредни окруж. школ. надзорник г. А. Отовчевић од *како је 1. априла 1874.* управу наших школа у своје руке узео, знатно се опажа да су исте са свим бољи вид и напредак добиле, неуморно се стара да се наше школе назову правим школама а не само да носе име школе. Настојавањем његовим као главног фактора подижу се знатно школ. књижнице, вртови за облагорођивање воћака, школска се здања поправљају; у опште, влада највећи ред како у спољашњем тако и унутарњем одношају наше школе. За учитеље се својски заузима, и дао је своју тврду реч, да ће се као члан земаљског школ. већа у Загребу заузети и свој предлог истом учинити, да се учитељима у војној крајини плаћа као и провинцијалним повиси, јер је сам увидио и признаје да учитељ са худом и малом плаћом са својом породицом живети неможе. На народног учитеља апелује се да потпомаже књижевност, да се успореди са осталим члановима, но како ће, кад је кукаван сит глади.

Народни је сабор у Карловцима за све и сва радио, ал најмање за учитеља. Свештенику је и најмања његова дужност са наградом означена, а учитељска ни од главнијих неје. Како мало нар. сабор упливише на нар. школе у војној крајини, нужно би било, да се умоли ц. кр. заповједништво, да налог свима општинама изда, да се учитељима за погреб, ког у ваљске школ. часове обављају 1 фор. а за парастос, који се обично недељом држи, 50 новч. одреди, како би се и с те стране колико толико учитељу материјално стање обезбедило.

О овоме предмету као главном услову материјалног опстанка учитељског писало се и пише се, молбе су непрестано летеле вишој власти ради повишице учит. плаће, но све без успеха; сад пак поново се најтоплије умољава ц. кр. главно заповедништво, као богоштовни одјел, да на толике молбе и худно стање учитеља повољна одзива даде, и да узме у обзир живовање учитељско, те да му колико толико стање његово побољша, како би исти радосније и задовољније своју најсветију задаћу вршити могао.

Народна пословица вели: „Весело срце кудељу преде."

У војеној крајини постоје обртне учитељице, већином учитељске супруге. О важности истих касније ћу опширније писати.

Један учитељ
старо-пазовачког котара.

Срб. Пардањ. И ја да прозборим неколико речи из овог краја о нашим нар. школама, које на жалост и срамоту нашу у врло хрђавом стању стоје. Ко жели, да се о том увери, нека прође Банат, Бачку и Срем, па незнам бил нашао 20—25 школа, а које се може рећи, да је школска зграда по пропису саграђена, пуна деце, учитељи се добро наплаћују, а остале све у најжалоснијем стању стоје. Код сваког изображеног народа школа је на првом месту, а код нас о њој последња брига, питаће ко, а шта је томе узрок? — Узрок је тај, што је наш народ материјално малаксао, неможе школу у добром стању да одржи, неможе децу у школу да шиље, јер немају одеће, учитеља немогу да плаћају, онако и изгледају школе одрте, неокречене, непатосане ископане. Кад уђе човек у школу, види облак од прашине, и чује учитеља како се с децом надкашљује, то за цело неслужи телу на здравље, а још мање умног развитка, јер у слабом телу мора бити и слаб дух, а какви је стан учитељски, нећу ни да говорим, а учитељ? — Учитељ гладан и ладан, слаб, жут, хаљине подеране, из погледа и набратог лица његовог, видиш му тугу и невољу, кад заиште од школ. председника своју плату, он му даје 2—3 ф. али алвалук да плати. Тако се учитељи за свој велики труд награђују; — а зар се ту неможе помоћи? Може! А гди су новци наши праотаца, који су на цркве и школе поклоњени, наш народни фонд? — Из њега се позајмљује баронима и грофовима, да пре покупују од Срба земљу; о да лепог газдовања! — Овамо новце школе да подигнемо, учитеље и свештенике да уредно наплаћамо, да неморају ићи од куће до куће плату просити, зар нам није срамота од туђинаца? — Зар учитељи и свештници нису народни званичници? Па кад се други народа званичници могу из нар. фонда плаћати, можемо се и ми наплаћивати, или да се сви обесимо о врат изнуреног нашег народа, док не клекне под тешким теретом.

С. Ф.

Књижевност.

БУГАРСКО ПОДУНАВЉЕ И БАЛКАН.
II. Књига.
(Приказ.)

Биће томе година и по, како сам у „Застави" писао о I. књизи великог каничевог дела, што је тада почела да излази под насловом: *Бугарско подунавље и Балкан**) и не прође много времена — и ето ме опет да читаоцима „Заставиним" прикажем другу књигу каничеве „Бугарске".

Што сам тада у опште казао о каничевом раду и о резултатима овога, то ми ваља поновити и данас, а што се посебице овога дела пишчевог тиче, то морам признати, да ова друга књига у сваком обзиру превазилази и саму прву књигу, о којој се тада сав свет изражаваше са највећом похвалом. Као у првој књизи, тако је Каниц и у овој подробно нам разложио стање ове турске провинције како у политичком тако и у погледу социјалном. Његови назори сведоче нам, да је скроз и скроз проучио и земљу и народ и да је по томе све оно, што тврди, добро промишљено и истинито. Ма да га турске власти лепо дочекаше, ма да га угостише многе паше и кадије зато је ипак сачувао себи онај јасан поглед, са кога се строги и научењачки пресудилац одликује и са чега га припознати и ценити морамо. Писац се не обазаре на ништа, што би му иоле сметати могло при изрицању пресуде о постојећим одношајима, но мотри само на своју ствар, те како би је читаоцу своме што тачније и вернije приказати могао. Писац жигоше све, што не ваља и сваку ће појаву у политичком и друштвеном животу свести на прави узрок, па као ваљан лекар и испитав тако узроке извесној болести и нашав их, он ће сву своју снагу уложити, да покаже, како би се могли уклонити сви узроци из којих потичу онолико злих последица, какве после сачињавају појаве, што се нашем оку приказују у најгорем и најжалоснијем виду.

Далеко би ме одвело, кад би се овде подуже бавио оном страном књиге, која засеца у политички и социјални живот, јер би прекорачио границе ове кратке рецензије али толико у кратко могу и смем рећи, да ће у овом добу, кад је у партајној борби из редова несловена нестало безпристрасних и поштених писаца и посматрача наших словенских одношаја, обрадовати и изненадити нас кад видиме, где овај поштени писац, у наточ вици и дреци неких усијаних глава у табору противничком, мушки стаје на браник правде и истине, подижући глас свој високо до неба у корист неправедно гоњених и подармљених, а у хатар истини и просвети.

Као што ће одпре познато бити, Каниц је у I. књизи свога дела „о бугарском подунављу и Балкану" у кратко нам испричао историју бугарског народа и описао обичаје народне а за тим путовања своја у западном у јужно-западном делу Бугарске, у крају што се непосредно граничи о кнежевину Србију, а на име о округ кнежевачки, црноречки, крајински и алексиначки.

Тамо је описао западну Бугарску, Видин, Белоградчик и Ниш, дакле пределе око Балкана св. Николе, а између Дунава, Тимока, Лома и Огоста.

Друга је књига посвећена средњем дунавском подунављу, даклем оном делу, што се простире између Балкана, Дунава, Огоста и реке Јантре. Четири крајње тачке, што сачињавају четворокут, као што сам га мало час описо, јесу на западу и у југоистоку: Лом-Паланка и Софија, а на истоку и југоистоку: Рушчук и Казалник.

Ово је без сумње најтежа партија у Балкану, и ако је Каниц за најкраће време савладао, прошав ју у накрст и потанко је проучив, то се онда дивити морамо грдној издржљивости његовој, јер ћемо ретко наћи човека научењака, који тако дуго и у исто доба и тако темељно проучава земљиште, које је све до његова путовања било: terra incognita. И ако је заслужни *Ами-Буо* путовао у овом пределу, и ако је иначе научени конзул *Лежан* описивао овај терен, а чувени *Молтке* још капетаном у својим „штампаним писмима о своме путовању по Бугарској" покушавао, да упозна западњаке са овом до сада не познатом земљом, то нити је њему, нити онима, које сам најпре споменуо пошло за руком, да створе епоху на овом пољу научне књижевности. Тек је Каницу преостала мисији, да оно доврши, што су они започели, и не само да сретно доврши, него и да усаврши. Наравно да се ово пре свега има приписати издржљивости и примерном трудољубљу његовом. Само један поглед на карту — па ћемо појимати зашто је то тако и зашто је баш тако морало бити. У првој, другој, трећој и четвртој глави говори писац о путовању свом и о студијуму у пределу између Рушчука, Систове, Јантре и Трнаве, којом је приликом, путујући из Трнаве преко Ловца у Систову наишао и на развалине старе римске вароши Никопоља и прегледав старе неке споменике, констатовао да је ово такозвани Никопољ на Дунаву (Nikopolis ad Istros) за разлику од осталих вароши, што под истим именом постоје и у историји се спомињу. Главну варош негдашње бугарске царевине, Трнаву, описао је Каниц тачно, нагласив чак и исторички моменат, и замерајући турској влади, што је преселила столицу валије вилајета дунавског (бугарског) у Рушчук.

У V., VI., IX., X., XI., XII., XIII., и XV. глави, занима се писац са Балканом, његовим рекама и долинама, описујући своје путовање преко балканских кланаца, кроз које је у овој зони пролазио свега 10 пута и то на овим местима: код *Казанлика*, *Калофера*, *Тетвена* (Атропол и Тетвен-Балкан), *Златице*, Гинаца и Ципровице. Најопширније а уз то и најзанимљивије приказује нам диван онај предео, у ком се налази варошица *Казанлик* — предео, за ког вели, да му нема равна у читавој Европи. Само је тако и могуће, да се овде негује ружа, и то не на малом простору, већ се посеју читава поља, из којих изникну руже. Становници у овом пределу искључно се занимају сејањем и бербом ружа, а за тим и фабрикацијом уља од ружа, које се отуд шаље у Цариград, где му се надене име азијатског уља, под којом фирмом и у трговини пролази.

У VIII. чланку претреса писац католичке мисионаре, што су се у и око Никопоља населили и ту се издржавају које потпором аустријском, које опет римском. Села у наоколо сва су покатоличена у чему се у осталом понајвећма састоји задаћа тих талијанско-језујитских мисионара, којима у осталом и Мађари на руку иду. Народ је заглупљен и не зна за школу, поред свег тог, што се толике суме троше тобож на образовање тог јадног народа, али се тај новац потроши на цркве и скупоцене хаљине „матера божијих", од којих свака (а имаде их у свакој цркви по једна) већу гардеробу имаде, но дикоја принцеза. Попови сами глупи су и биготни, те не може писац доста да се начуди, како тобож напредна и либерална аустријска влада могаше трпити људе, који јој нанесоше толике срамоте. Строго осуђује писац како аустријску тако и мађарску агитацију, којом се смера на унијаћење и католицизовање православних Бугара, те како би их удалили и отуђили од Руса. Овај се чланак препоручује свакоме, који хоће из ближе и потанко да се упозна са овим околностима, јер не само да ћемо знати од куд и како је све то произишло, но и у колико успева читава ова агитација. А са резултатима тих испитивања пишчевих, можемо бар колико толико задовољни бити, јер поред све агитације је бугарски народ у маси приступачан тим назадњачким начелима, нити су сада времена за ширење римске пропаганде под закриљем аустријског орла, а још мање под протекторством круне Стеванове.

Сви остали чланци у овој књизи посвећени су описивању терена између Софије, Пирота, Лома и Ловаца, којом се приликом спомињу све оне реке, којима је писац изнашао изворе и у карти их забележио. Студије су огромне и темељне, те зато и поуздане, а нарочито важи ово у првом реду на све оно што се односи на географске и етнографске па тек онда на хисторијске прилике. Књига је повелика, штампана је на финој хартији а украшена са многим на основу пишчевих скица изведеним које већим, које мањим дрворезима, од којих ваља да споменемо као најлепше следеће: варош Трново, Казанлик, кланац код Калофера, Софија на Виташу и Изгориград код Враче. Фигуралне слике у овој књизи израдио је гласовити овдашњи цртач В. Кацлер а пределе сликар А. Ригер у Брчу. Штампа је само таква, каква се замислити даје, те је већ и спољашњи изглед ове књиге у стању привући читаоца, који ће садржином још и више узадовољен бити.

Језик, којим Каниц пише, тако је леп, да се човек не може тако лако растати с књигом, ако ју је једном у руке узео. А при томе провејава кроз читаво ово дело узвишени дух и племенито осећање пишчево, каквог га бадава тражимо у свију досадашњих путничких писаца.

Географија, историја, етнографија и археологија — све је то једно с другим скопчано у овој књизи, све је то тако лепо и занимљиво састављено, сложено и написано, да чисто мислимо, да имамо пред собом диван какав роман, у ком се описују дивотни предели и чудновати народи, што су поникли у фантазији пишчевој. Ал није, ово је све сушта истина, ово је тежак материјал, но у рукама вештог кипоресца, који уме и најсухопарнији камен да задахне животом и живошћу, е мислимо да је све то од природе тако живо и истинито.

Неда нам се на ино, а да не препоручимо топло ово колико научно, толико и занимљиво каничево дело.

Као што чујем, овом ће на скоро следовати и III. књига, којом ће писац да заврши своје студије о бугарском подунављу.

Остаје нам само још та жеља, да му и ово пође за руком, те да га сретно доврши, па да може рећи, да је више учинио и привредио науци но десет других, а у колико је хаснио бугарском народу, то ће тек моћи измерити потоњи нараштаји, који ће га за цело уздизати и са пуним правом приденути му име: *Тацита* Бугарске!

У Бечу, 10. јануара.

Тодор Стеф. Виловски.

*) Donaubulgarien und der Balkan. Historisch-geographisch ethnographische Reisestudien aus den Jahren 1860 bis 1875 mit 33 Illustrationen im Texte und 10 Tafeln von F. Kanitz Leipzig. Verlagsbuchhandlung von H. Fries 1877.

Народна просвета.

СПОМЕН
Ђорђу Т. Анђелковићу, Проки Натошевићу и Нићифору Роксићу
добротворима и основатељима срп. народ. школе у Новом Сланкамену.

Човек, који за свога живота учини роду своме племенито дело, које је аманет прво српска школа, српска задуница, срп. младеж; човек, који је све за свог живовања жртвовао, само тога ради, да остави вечити спомен у свом народу; човек, који је и срцем и душом Србин и од српске крви и племена тежи за просветом, тежи за благостањем свог милог српства; човек који мисли и тежи за тим, да му потомци у просветном одношају мало више коракну, те да се приближе осталим просвећеним народима; тај прилаже на олтар народне просвете, прилаже на неизцрпими извор науке, која се данас као драгоцено благо сматра; човек, који уважава народну школу као највећу светињу, као најглавнију чињеницу добра; човек, који се на својој самртној постељи и у мукама сети свог срп. имена, своје мајке школе, своје будућности и наде; човек, који не жели да му мезимче остане сиротанче, да му срп. школска младеж непроклиње старе прадедове и дедове. Такав човек оставља безсмртно име у свом народу, такав се човек може назвати правим узором човечијим, тај одлази на онај свет спокојан и миран, и сматра се као највећи добротвор рода свога.

Те све племените врлине, те доброте у жарким својим грудима напрама срп. школ. младежи, напрама срп. роду скриваше поменути добротвори и дарежљиви Срби, које на челу споменусмо.

Ова су три мужа, три камена драга, која се у златној круни вечне успомене као сунце сјаје и блистају. Они показаше роду своме светим делом да га љубе, да се за срп. младеж као прави родитељи стараше, да иста нежедни за науком. Они отворише извор просвете, науке за напредак и будућност њиову. Они показаше делом, да бејаху Срби и срцем и душом, да право схватише последњу жељу своју, те оставише неку „лепту" на добротворне цељи, на храм просвете, који се пре кратког времена после 90 год. населбине подиже. Они су показали да су круна свијух врлина овог земаљског живовања и земаљске славе; али покрај тога учињеног чина заслужили су и небесну славу, јер су извршили задаћу, која се од најглавнијих назвати може, с којом оставише нами, срп. дечици, заиста леп пример, лепо уздање и красан образац.

О да дивна примера, о да красне задужбине! Та нема веће ни племенитије од ове, коју ви учинисте! Свака жива душа, сваки члан људства, спомињаће ваше име за племенито дело. Благо оној души, благо роду ком показасте како треба да се свој народ цени, како да се одржи. Племенита је ваша мисао била, кад сте се на своје најглавније сиротанчета сетили, кад сте сву вашу пажњу на њега обратили, и по могућности га потпомогли.

Ваљда ће се још у нашем добром народу вами подобни наћи, те да ће истом примеру следовати, да ће овом подобна дела чинити, да само што пре ону цељ постигнемо за којом одавна тежимо.

Из топлих груди, из дубоког осећања као српска деца, као синови рода свога, вами као нашим добротворима и основатељима, износимо на јавност топлу благодарност на племенитом делу, које ви за живота свога нами и будућој младежи српској учинисте. Одајемо вам сваку захвалност на најсветијем дару, којим показасте да љубите свој народ да сте прави Срби, прави родољуби и прави добротвори српски.

У знак топле благодарности наше заверавамо се да ћемо сваке године на дан св. Саве, као патрона српских школа јавно пред целим Српством благодарити и богу се молити, да вас удостоји царства

небеског и његове славе. Вечна вам памет, а мир пепелу вашем!

У Новом Сланкамену на св. Саву 1877.

У име сестара ученица: Јелка Натошевића и Софија Иришка. У име браће ученика: Ранко Радосављевић и Сава Гњатић.

ВЕСТИ ИЗ САРАЈЕВА.

Дакле Муктар-паша оде као валија на Крит, а Руиф-паша, критски валија оде у Цариград да буде министар морнарства.

Турска је већ досад, осим лажљивих нота — пустила у течај десет милијуна турских лира, или 230 милијона франака. Од ових је у Босну и Херцеговину до сад 8 милијуна послала. Лепа парада.

Кад је пред скоро двије хиљаде свјетине, а не тридесет хиљада, како „Босна“ с опроштењем лаже, султанов „хат“ читан, односно „отоманског устава“, киша је падала као из кабла. С тог су војници с кундацима свјетину разгонили испод прозора „блистателне Порте.“ На што је један журналиста подвикнуо, да га је Митад-паша могао чути: „Доиста, тако и треба с кундацима честитати нови устав!“ Исти овај ђаволан рече: „Та киша је „хат“ још прије збрисала, него ли је сав и прочитан.“

Данас 8., глас се пронео, да су конференцијаши очистили из Цариграда.

НОВИ САД 15. јануара. Као обично на светог Саву, држало је књижевно оделење „Матице српске“ и ове године свечану седницу у којој је прослављена стогодишњица песника Лукијана Мушицког. У дворани матичиној била је слика слављеног песника Лукијана венцем урешена. Дворана је била дубком пуна чланова и публике. Председник г. Стеван Брановачки отворио је седницу у 4 сахата по подне подужом беседом, у којој је разложио важност и значај људи, који су умно и материјално просвету народну унапређивали. Говор председникова саслушан је с пажњом, а при спомену имена жарких народољубаца Лукијана и Саве Текелије одазвала се публика бурним „слава.“

За тим је прочитан брзојав српског академијског друштва „Србадије“ у *Грацу* овога садржаја:

„Штујући рад митроносца песника Лукијана славимо стогодишњу успомену и кличемо: „Слава му!“

После тога прочита потпредседник књиж. оделења г. Миша Димитријевић дивну *песму*, коју је наш омиљени песник *Змај-Јован Јовановић* на молбу књижевнога одбора за светковину стогодишњице Лукијанове саставио. По себи се разуме, да се песма веома допала и да је с највећим одобравањем пропраћена.

По што је још члан књижевног оделења г. *Ђорђе Рајковић* прочитао свој говор, којим је лепо и занимљиво нацртао живот и књижевно делање слављеног песнака Лукијана Мушицког, — заврши се свечана седница у 5 и по сахата. —

— Беседа, коју приредише о св. Сави ученици овдашње гимназије српске, испала је на опште задовољство. Живо учешће публике сведочи, да јој сироти ђаци, којима је чист приход од исте беседе намењен, за иста на срцу лежи. Тог прихода биће овога пута преко 700 фор. Падати се може, да ће још уз ту своту доћи и са стране који добровољни прилог.

НОВИЈЕ.

— Игњатијев, као и остали посланици не могоше, ради буре на мору, у заказани дан из Цариграда одпутовати. Маркиз Салисбери већ се је укрцао, ал' се лађа још налази у луци чекајући на угодније време. (До сад мислимо, да су одпутовали. Уред.)

— Из Лондона јављају: Ово дана стигоше „интимне“ пријаве од стране војних агената на владу, у којима се вели, да ће се до који дан ако и не прелазак Прута а оно *свакако огромно војничко кретање од стране Русије предузети*, ма и не имало друге сврхе, до ли *оружану демонстрацију*.

— Паришке новине једногласно веле, да су, уз пркос нападајима берлинских новина, одношаји између Немачке и Француске врло повољни.

— Из Букурешта 12. (24.) Јануара јављају: да се је тамо разнео био глас, да ће депутација мађарских софта преко влашке вратити се. Одма се поче приправљати за „сјајан“ дочек á la Trieste. На жељезничкој станици сакупише се у вече многобројна публика, оружана гњилим јабукама и кромпирима, да „на свој начин“ дочека и поздрави мађ. „младенце“. Влак дође, ал' без депутације софта. Они су сретно у Варни заостали, јер су дотични влак задоцнили. Али aufgeschoben ist nicht aufgeschoben, а својој судбини не у тече нико! —

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

СИСАК 21. јануара. (Шипуш и друг.) Шеница је прошле недеље на миру била, јер су млинари зачасно робом опскрбљени, но цене се чврсто држе, јер је залиха незнатна, а и политични одношаји упливишу на власнике робе тако да држе потиску 83—84 фун. непромењено ф. 640 на 50 килогр. Са свим фине врсте за сад на пијаци и нема а исто тако нити подчињене.

$^{3}/_{4}$ жита, наполице нема.

Кукурузе старе влашке, као и банатске нове привежено је неколико партија али односа на веће хрпе нема, за то су и цене притешњене. Влашка ф. 3.35 а нова банатска по каквоћи ф. 5.20—25 кил.

Јечма нема.

Зоб је у непромењеном мнењу, али се ипак опажа нешто потраживања и неће по свој прилици дуго потрајати биће живахнијег односа, а тиме ће се и цене поправити. Данас је цена банатској роби ф. 4.50 а босанској у транзито ф. 4.—4.20 б. п.

Шљиве нису ни ове недеље имале односа, надошли 130 буради српске робе смештено је овде у магацине.

ПРИПОСЛАНО.*)

Кад оно у нашој жупанији у судовима наши судци и судије беше, дизала се вика до неба на њих, а кад хрватски правници њина места заузеше ћутимо као заливени, као да је сад све и свуда у најбољем реду. Како је напослетку код други сремски судова; то ме се не тиче, само ћу о илочком срез. суду коју да рекнем. Прошле зиме фебруара десио сам се у суду илочком, кад сиромашак један донесе неко писмено од адвоката Шумановића и преда га тадашњем управитељу суда Ј. Вујићу; овај кад узе у своје руке опази да је ћирилицом написано и без да је даље у њега завирио поврати јаднику натраг са речима: оном који ти је написао подај нек боље напише, то ће ваљда рећи: латиницом, а сиромашак снужден удали се.

Другом приликом дођем у одређен дан, да једног од моји дужника суду усмено тужим и замолим да ми тужбу у записник приме; ал на моју молбу добијем одговор: није могуће! А кад сам запитао: па чега ради оно на врати судчије написано стоји „средом и суботом примају се усмене тужбе“? Одговор беше: Оно је за мало-имуће. По томе, као да нисмо више пред судовима сви једнаки, кад нас на мало и велико-имуће деле. Сад долази нешто, што се ваљда ни у Турској не збива. У парници са једним банкротираним пештанским Чивутом осудиме пештанско-мађарски суд да у року од 14 дана 643 ф. и трошкове платим. Та се пресуда достави илочком суду, да у одређеном року повце утера, али суд илочки необзирући се на онај у пресуди одређени рок — јер ако се не варам и меничне пресуде достављају се осуђеном 3 дана пре него се пљенидба предузме — изненада, без да ми је пресуда претходно достављена ево ти судског изасланика од суда илочког дође да ме заплени. По малој препирки видим с ким имам посла. Поред намире све до крајцаре изасланику судском исплатим и тим се беде опростим, то се збило почетком августа о. г. (1876.)

Али на измаку новембра ево ти опет другог судског изасланика од суда илочког неког Марка Кауфмана са онаком истом пресудом као и прва и са судским налогом да од мене опет 643 ф. и трошкове исте насилно истера. Бадава сам намиру првог изасланника као доказ да сам ту исту своту већ једном платио, поднео и још и број који је једнак на обадвема пресудама показивао му, он силом наваљиваше да му новце уручим, док по дужој препирци не рекох: новаца вам недам, јер нисам сигуран да за који дан не ћете опет доћи да ме заплените, него ено куће, трговине и подрума пак заплените што вам воља. У то нехтеде да загризе, те се тако једва тог судског ајдука опростим, но ипак морадо 20 ф. платити. Шта онда та господа са сиротињом раде? Ја сам моме браниоцу предао да против овако грдне неправде и увреде мени од срез. суда илочког нанесена, жалбу дотичном месту поднесе, али тешко да ће бити ваљде, јер ови као да су баш за то намештени да низму неку терају, бар тако изгледа. У осталом да ме је све то и још већа неправда под управом Раухове владе задесила, ни по јада, него баш под управом оне владе, за коју сам негда и ја своје лепе паре у лудо трошио и грдно дангубио, незнајући да су све владе једнаке.

У Черевићу на светог Стевана 1876.

Ј. СТЕФАНОВИЋ. (Брата.)

*) За ствари под овом рубриком не одговара уредништво ни у ком погледу. — У.)

ПРИЛОЗИ НА СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

1.) Г. Милан Крајоган парох у Десци послао је 5 ф. а. вр., што је скупљено тасом у тамошњој цркви у корист нар. позоришту.

2.) Православна српска црквено-школска општина у Бечу послала је 32 фор. а. вр., која је свота сакупљена међу тамошњим општинским члановима.

3.) Г. Л. Л. Јовановић брзојавни надчиновник у Загребу послао је 6 фор. а. вр., и то 4 фор. као годишњи прилог Персиде Јовановића, а 2 ф. као добит од проданих књига посредовањем г. Ђоке Хаџића и М. В.

4.) Г. Мита Јоановић трговац у Будим-Пешти послао је 137 ф. а. вр. прилога, што их је скупио од тамошњих родољуба српских. Приложници су ово: ГГ. Емил Манојловић 5 ф.; Никола Михаиловић 5 ф.; Ђорђе Остојић 5 ф.; др. К. Пејичић 2 ф.; Риста Кронић 5 ф.; Стеван Костовић 5 ф.; Ј. Вукашиновић 2 ф.; Георгије Радишић 2 ф.; Георгије Малић 4 ф.; М. Станисављевић 2 ф.; Наум Лацковић 2 ф.; Лазар Кујић 5 ф.; Стеф. Стефановић 1 ф.; Никола Стојковић 1 ф.; Шакрак 2 ф.; Мита Јовановић 5 ф.; Симеон Ст. Зега 5 ф.; Симеон Костић парох 5 ф.; Стеван Јанковић 1 ф.; Димитрије пл. Нешковић 10 ф.; Димитрије Петровић 5 ф.; Ана Михаиловића 5 ф.; Самујило Маширевић 5 ф.; Стеф. Николић 5 ф. Александар Монастерлија 5 ф.; Софија Којшор 5 ф.; Петар Грабић 2 ф.; Даринка Марковић 1 ф.; Миша Хариш 1 фор.; Павле Калинић 1 ф.; Димитрије Вељков 5 ф.; Никола Кадић 2 ф.; Димитрије Илић 1 ф.; А. Теофановић 2 ф.; Каменко Петровић 5 ф.; Малаћ 2 ф.; Стојан А. Милић 2 ф.; Стеван Јосић 2 ф. и Александар Марковић 5 ф. Свега 137 ф. а. вр.

На свима овим родољубивим прилозима изјављује своју најтоплију захвалност

Управа срп. нар. позоришта:

САВА ПЕТРОВИЋ с. р. тајник. Др. МИХ. ПОЛИТ-ДЕСАНЧИЋ с. р. начеоник.

Курз бечке берзе 15. (27.) јан.

5% металици	61.55
5% народног зајма	67.40
Државни зајам од 1860 г.	113.25
Акције банчине	830.—
Кредитне акције	144.80
Лондон	123.—
Угарске разтеретнице	73.50
Темишварске разтеретнице	71.50
Ердељске разтеретнице	71.25
Хрватско-славонске разтеретнице	75.—
Сребро	116.25
Ц. кр. дукати	5.80
Наполеондори	9.82
	60.50

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

ПЧЕЛА

РУСКЕ ИЛУСТРОВАНЕ НОВИНЕ

недељни лист за вештине, књижевност, политику и друштвени живот,

ИЗЛАЗИ У ПЕТРОГРАДУ У РУСИЈИ

у 10.000 егземплара,

50 бројева годишње, на 800 страна, осим корица, а до 400 слика за годишњи течај. Вештачким делом управља и за-њ одговара професор академије вештина и петроградског универзитета **А. В. Прахов.** Одговорни уредник је и саиздавац уметник **М. О. Микешин.**

Цена је: с разашиљањем и достављањем на годину 10 РУБАЉА*) сребра, на по године 5 рубаља и 50 копејака.

Без разашиљања и доставке 9 руб. среб. на годину, на по год. 5 руб. — Цена пак бројевима појединце по 30 копејака среб. Ван Петрограда прилаже свак поштарине по 8 копеј. среб.

Претплату за год. 1877, како у Петрограду, тако и са стране нека изволе претплатници адресовати на име: МИХАИЛУ ОСИПОВИЋУ МИКЕШИНУ у Петроград (у Русији) Спб. Вас. острво, 5 линија бр. 10. кв. бр, 2. — Овако нека се адресују и: писма, дописи, и било какви рукописи, нацрти за слике и резотине и све друго.

Уредништво одговара само за оно, што овако, по горњем адресу буде послано му.

(М. О. Микешин прима на себе личну одговорност, што се тиче претплатника и с његове стране саиздавања ових повина.)

Годишњи претплатници за г. 1877. било да се претплате у једаред за целу годину било пак од рока до рока — добиће ове УМЕТНИЧКЕ ПРЕМИЈЕ (уздарје): 1. зејтин-бојом штампане копије слике А. А. Иванова: „КАКО СЕ ИСУС ЈАВИО МАРИЈИ МАГДАЛИНИ“. — 2. Исто таку копију слике Т. Мољера: „ПРВИ ПОЉУБАЦ“ велику као и оригинал. — 3. Велику литографисану слику на кинеској артији: „СПОМЕНИК ТИСУЋЕГОДИШЊЕ СЛАВЕ РУСИЈЕ“ од М. О. Микешина.

Осим ових премија, течајем године биће додавано к бројевима „ПЧЕЛЕ“ и двеест и четири повећа цртежа (од 150 до 250 квадрат-палаца свака), наштампаних посебице на полутабацих на лепшој хартији, приказујући одабраније слике руске школе (сликарске) и оригинал-слика припознатих руских вештака.

А те су слике ево ове: 1. „Нова година“ оригинална слика М. О Микешина. — „Париска кафана“ нова слика И. Е. Репина. — 3. „Христос пред народом“ и „Смрт Сократова“ са кипа М. М. Антокољскага. — 4. „Сатко, богати трговац у подводном царству“ нова слика И. Е. Репина. — 5. „Дађа у породици трговачкој„ слика Т. С, Журављева. — 6. 6. „Бела недеља“. слика К. С. Маковскога. — 7. „Ледени дом“ слика В. И. Јакобија. — 8. „Московска пијаца“ слика В. Е. Маковскога. — 9. „Петроградски споменик царици Катарини II.“ — 10. Вештица и Хома Брут“, илустрација к Гогољевој приповетци „Виј“. 11. „Базар“ илустрација к тој истој приповетци. — 12. „Барељеви (слике пупчасте, са споменицима хиљадугодишњице Русије. — 13. „Кијевски споменик Богдану Хмељницкому“. — 14. „Село и прело“, нова слика В. М. Максимова. — 15. „Шумски призор“ од И. И. Шишкина. — 16. „Умерењаци и терористе“ од В. И. Јакобија. — 17. „Папа Глигорије велики, како забрањује да се калуђер сребољубац не сарани по црквеном обреду“ слика В. П. Верештагина. — 18. „Петус Тразеја“ од Бронникова. — 19. „Падење Пољске“ слика Јана Мајејке. — 20. Љубљинска унија“ слика Јана Мајејка. — 21. „Како се хладе лепезама“ од Г. Г. Месоједова. — 22. Збор слика савремених руских вештака; глумаца и музичара. — „Црногорски јунаци“ слика Јарослава Чермака.“ — 24. „Обмане“ 1877. год. политичка сатира М. О. Микешина.

Претплатници, који се претплате до 15. јануара 1877. год. добиће осим оне три поменуте премије, обећане претплатником за год. 1877. још и велику слику бакрорезну од И. Е. Репина: „Бурлаци“ (работници на Волги), израђену од Дмитријева и наштампану у Паризу.

Течајем год. 1877. у новинах ових изаћи ће осим других: 1. читав низ илустрација поменуто приповетке Гогољеве (до 15 слико) од М. О. Микешина. — 2. илустрације приповедака И. С. Тургењева. од Н. П. Загорскога. — 3. Путничке слике по Белој-Русији, Малорусији, Кавказу и Закавкаској од М, О. Микешина. — 4. Цртежи Зичи. — 5. Апотеоза (слике од прославе): Глинки, Шевченку, Пушкину и др. од М. О. Микешина. — 5. Оригинал-цртежи П. У. Шевченке из Малорусије и пустиња на обалама Арала, и многе друге.

„ПЧЕЛА“ наступа овим у трећу годину свога живота, а с дојакошњим својим програмом: т. ј, с одсецима: вештачким, књижевним, политичким и критичким. На корицама новина ових осим политичког и унутрашњег обзора сваке врсте извештаја м објава, доносиће календар за свако четврт године и преглед моде, и лутрију изиграних 5% зајмова и т. д.

„ПЧЕЛА“ као ЛИСТ ПО ПРВЕНСТВУ УМЕТНИЧКИ поставила је себи задатак непрекидни, да буде током летопис савременог руског и у опште славенског знања и умења — у целини и појединце, те ће на видик износити пером и цртаљком сваки нов и важнији појав у области славено-руске образованости.

*) Рубља је од прилике (по курзу) 1 фор. 80 новч. а. вр.

ПОЗИВ

на

ТРГОВАЧКУ ИГРАНКУ

коју приређује

одбор „болничке задруге трговачке омладине“

у Новоме Саду

27. јануара (8. фебруара) 1877.

у ДВОРАНИ „КОД ЦАРИЦЕ ЈЕЛИСАВЕТЕ“

Почетак у 8 часова у вече.

Улазна цена: за особу 1 фор. а. вр. за породицу 3 фор. а. вр.

Добровољни прилози примају се са благодарношћу и обзнаниће се путем новина.

Чист приход намењен је горереченој задрузи.

☛ Улазнице могу се добити у трговинама: гг. Јована Ћурчића, Ј. Г. Адамовића, Ернеста Слезака, Карла Сито, у књижари браће М. Поповића, у посластичарницама: гг. Фрање Петермајера и Ј. Хенгла, а у вече на каси. ОДБОР.

Овим стављам до знања свима пријатељима и познаницима да ћу давати својој непрежаљеној супрузи

КРИСТИНИ племенитој **БИГА**

РОЂЕНОЈ КУЗМАНОВИЋ

годишњи парастос у суботу 22. јануара (3. фебруара) 1877. у 11 сати пре подне, у овдашњој саборној цркви.

У Новом Саду 16. јануара 1877.

БИГА

ц. кр. генерал у миру.

✝

Свима сродницима, пријатељима и познаницима јављамо тужну вест, да нам се премила и незаборављена кћи, односно супруга и сестра

Марија Кириловић

рођ. МИЛИНКОВИЋ

после кратког и тешког боловања 6. (18.) јануара о. г. у 6 часова после подне у 35 години живота свога у вечност преселила.

На великом саучешћу, које је овдашње грађанство, при погребу наше драге покојнице указало, што нам и тугу нашу мало ублажује, изјављујемо велику захвалност.

У Кули 10. (22.) јануара 1877 год.

Урош Милинковић отац, Танасија Кириловић супруг са децом Исидором, Емилијом и Зорком, Кат. Адамовић рођ. Милинковић сестра.

ОГЛАСИ.

НАТЈЕЧАЈ.

На темељу закључка опћ. заступства од 3. фебруара г. број 1. расписује се овим натјечај, ради попуњења мес опћ. порезног овршиоводитеља у пол. опћини Ириг, коме одређена год. плата са 450 фор. без других припадака.

Дужност овршиоводитеља биће овршу против дужника др и опћ. пореза у свим местима, под ову опћину спадајућим водити, у Иригу стално становати, и друге додељене м послове, на управу односеће се, према својој способност обављати.

Ко би желео ово место задобити, нека управи за дана, од првога уврштења овога огласа рачунајући, опћ. поглаварству у Иригу своју молбу са доказима о сп собности за ову службу покрепљену.

У Иригу 16. јануара 1877.

3—3 ПОГЛАВАРСТВО ОПЋИНЕ.

ОГЛАС.

Управа манастира Грчетега издаваће путе јавне дражбе свој риболов, у својој између Ковил и Карловаца лежећој ади „Козјаку“ на три годин почињући од 9 (21) фебруара 1877.

Дражба ће се одржавати дана 30. јануара (н три Јерарха) 1877. у Карловцима у кући г. Кос Станковића, надзорника манастирског у 3 сахат после подне. 3—3

У Карловци 1. (13). Јануара 1878.

ОБЈАВА.

Главна скупштина „сентомашке турјске шт дионице“ одржана 11. јануара о. г. закључила ликвидацију ове деоничке дружине, зато се овим сва господа повериоци ове задруге позивају д своја потраживања у току од шест месеци опра дају.

Сентомаш 20. јануара 1877.

1—3 **Ликвидациони одбор.**

ОБЈАВА.

Због десилог се случаја самртног даје се **Перлезу** једна користоносна, добро удешена *говина мешовите робе*, на најбољем месту на пи јаци, по врло повољним условима на више годи одмах под аренду, а и са свим продаје се.

Поближи обавештај о том даће

у **Перлезу**, у Банату, 12. јануара 1877.

ЈЕЛИСАВЕТА, удовица **Саве Ђорђевића.**

Ових дана отворена је

Продавница 1—3

КРАЉ. УГАР. ДУВАНА И ЦИГАРА

СПЕЦИЈАЛИТЕТА

КОД ЕМЕРИКА ДИЦГЕНА

у Новоме Саду.

☛ Наруџбине са стране извршују се тачн с наплатом на пошти (Postnachnahme). ☚

Одговорни уредник др. Милан Ђорђевић. Издавалац „Задруга за срп. нар. штампарију“. Српска народна задружна штампарија.